Lisa 2
Valdkondlik hetkeolukorra ülevaade

Sisukord

1.1 Geograafiline paiknemine ja ajalugu 2
1.2 Asustusstruktuur ja rahvastik 2
1.3 Haridus 5
    1.3.1 Alusharidus 5
    1.3.2 Üldharidus 7
    1.3.3 Huviharidus ja noorsootöö 9
1.4 Kultuur, sport, vaba aeg 10
    1.4.1 Kultuur, vaba aeg 10
    1.4.2 Sport 12
1.5. Sotsiaalhoolekanne 14
1.6. Taristu 16
    1.6.1 Teed, tänavad, ühistransport 16
    1.6.2 Vesi, kanalisatsioon, küte 17
    1.6.3 Keskkond, jäätmemajandus 17
1.7 Ettevõtlus 18
1.8 Finantsid 20

1.1 Geograafiline paiknemine ja ajalugu

Kose vald paikneb 40 km pikkuses osas Tallinn-Tartu-Võru-Luhamaa tee ümbruses. Valla administratiivne keskus, Kose alevik, asub Tallinnast ligikaudu 40 km kaugusel. Kose valla naabriteks on põhjas Saku, Kiili, Rae, Raasiku ja Anija vald, idas Järva vald, lõunas Paide linn, läänes Kohila ja Rapla vald. Valla pindala on 532,83 km². Valda poolitab loode-kagu suunaliselt Tallinn-Tartu-Võru-Luhamaa maantee.

Kose valla lõunaosas, endise Kõue valla maadel on elatud juba väga kaua - Ardu alevikus asub venekirveste kultuuri kalmistu, mis pärineb kiviaja neoliitikumi (umbes 3000 - 1500 e.m.a.) järgust. Läbi valla territooriumi, mööda Tallinn-Tartu-Võru-Luhamaa maanteed kulges juba muinasajal kaupade ja sõjatee. Esimest korda on Koset mainitud külana (Cosius) 1241. aastal Taani hindamisraamatus. Juba 1220. aastal asus Kosel üks Ida-Harjumaa vanimaid kirikuid, 1346. aastast on teateid vesiveski kohta. Alevikuks hakkas Kose kujunema 19. sajandi lõpul, hoogustus kultuuri- ja majanduselu. Valla territooriumil on säilinud mitmed endised mõisahooned. Ravila mõisa (saksa k *Meks*) on esmamainitud 1469. aastal. Paunküla mõisa kohta on andmeid 1493. aastast ja hetkel asub selles hooldekodu. Kuulsaim mõisatest on Kõue, hilisem Triigi mõis (mainimisaasta 1379). Habaja mõis ja Ojasoo mõis on tüüpilised 17. sajandi lõpu ja 18. sajandi alguse ühekorruselised puitehitised, mille sarnaseid Eestimaal enam ei leidu. Kose-Uuemõisa mõisa on esmamainitud 1340. aastal.

1.2 Asustusstruktuur ja rahvastik

Kose vallas on 5 alevikku ja 58 küla. Lisaks vallakeskusele on vallas veel 6 asustusüksust, milles elab üle 200 elaniku: Kose-Uuemõisa, Ardu, Ravila ja Habaja alevikud ning Oru ja Vardja külad. Piirkondade lõikes võib valda jaotada mitmeti, siinkohal on lähtutud peamise teenusvajaduse – alus- ja üldhariduse teeninduspiirkondadest. Kose alevikus elab 30% valla elanikest. Kose alevikust 5 km raadiuses elab 58% kogurahvastikust.

Tabel 1. Kose valla piirkonnad

Nr	Piirkond	**Piirkonna alla kuuluvad asumid**	**Asumid**	**Elanikke**
1.	Kose	Ahisilla küla, Kose alevik, Liiva küla, Nõmbra küla, Puusepa küla, Viskla küla	6	2488
2.	Kose-Uuemõisa	Karla küla, Kose-Uuemõisa alevik, Krei küla, Kuivajõe küla, Tade küla	5	1497
3.	Oru	Kanavere küla, Kata küla, Kolu küla, Nõrava küla, Oru küla, Saula küla, Tammiku küla, Tuhala küla	8	1160
4.	Ardu	Aela küla, Ardu alevik, Kadja küla, Katsina küla, Kiruvere küla, Kukepala küla, Kõrvenurga küla, Kõue küla, Laane küla, Leistu küla, Nutu küla, Nõmmeri küla, Pala küla, Paunaste küla, Paunküla, Rava küla, Rõõsa küla, Saarnakõrve küla, Sae küla, Silmsi küla, Triigi küla, Vahetüki küla, Vanamõisa küla, Virla küla	24	914
5.	Ravila	Palvere küla, Raveliku küla, Ravila alevik, Sõmeru küla, Vardja küla, Vilama küla, Võlle küla	7	788
6.	Habaja	Alansi küla, Habaja alevik, Harmi küla, Kantküla, Kirivalla küla, Lutsu küla, Lööra küla, Marguse küla, Ojasoo küla, Riidamäe küla, Sääsküla, Uueveski küla, Äksi küla	13	570
	Kokku		**63**	**7417**

Kose valla elanike arv rahvastikuregistri 01.01.2022 seisuga oli 7417 inimest. Soolis-vanuseline jaotus on tasakaalus (50,5% naisi ja 49,5% mehi), kuid vanuseline struktuur osundab vananevale rahvastikule. Kõige arvukam vanusegrupp on 30-50-aastased. Tüüpiliselt on väiksem 20-30-aastaste arv, kes on läinud mujale õppima või tööle (sh välismaale). Rahvastiku taastootmise mõttes on see vanusgrupp kriitilise tähtsusega, keskmine ema vanus esimese lapse sünnil on 28,6 aastat.

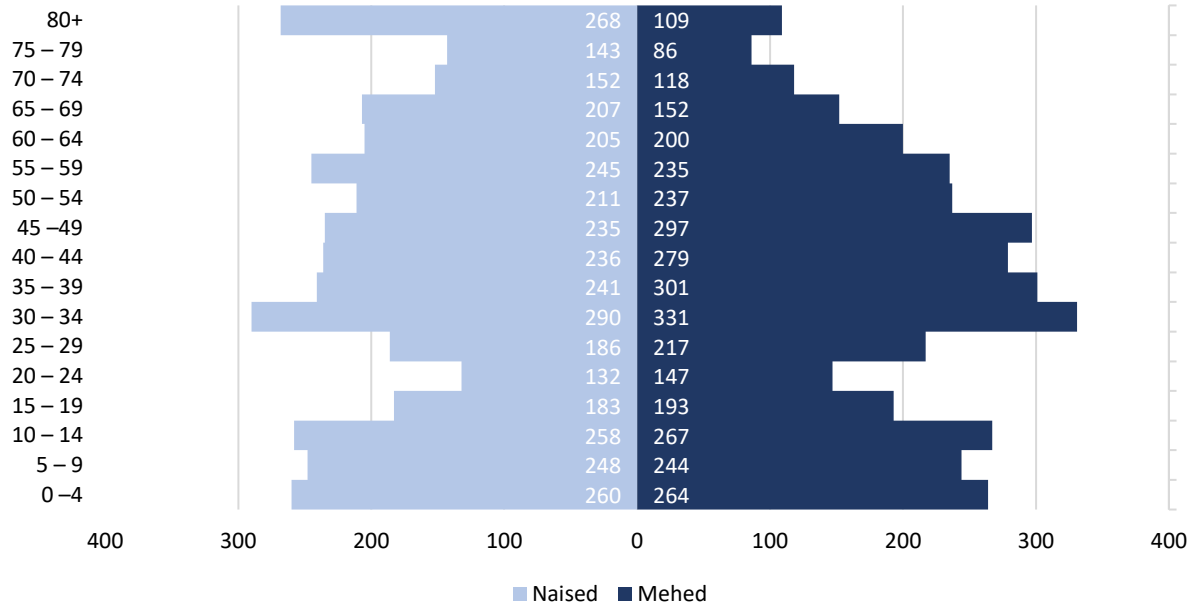

Joonis 1. Kose valla rahvastiku soo-vanusjaotus 1.01.2022

Rahvaarvu dünaamika on pikaajaliselt olnud küllatki stabiilne, alates 2020.a on aktiivsemast elamuehitusest tulenevale rändele kasv olnud veidi kõrgem.

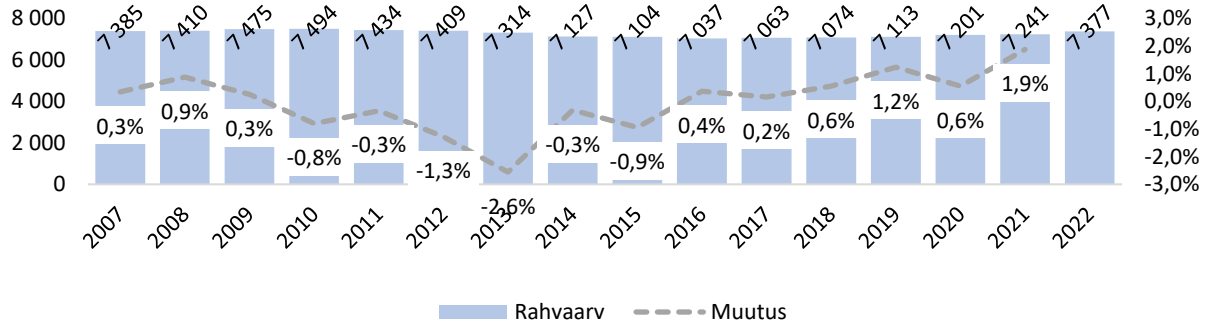

Joonis 2. Ravaarvu muutus Kose vallas 2007-2022.

Mõningad erinevused on rahvaarvu muutuse trendis vanusrühmade lõikes (joonised 3-6). Lasteaiaealiste hulgas on selgelt näha viimased 3-4 aastat kõrgeimat kasvu vanusgruppide lõikes. Koolialiste osas on kasv olnud väiksem, tööealiste osas on trend analoogne üldise rahvaarvu muutusega. Eakate osas on muutus olnud viimasel paaril aastal kahanevalt kasvav, selgelt on oma mõju jätnud COVID-19.

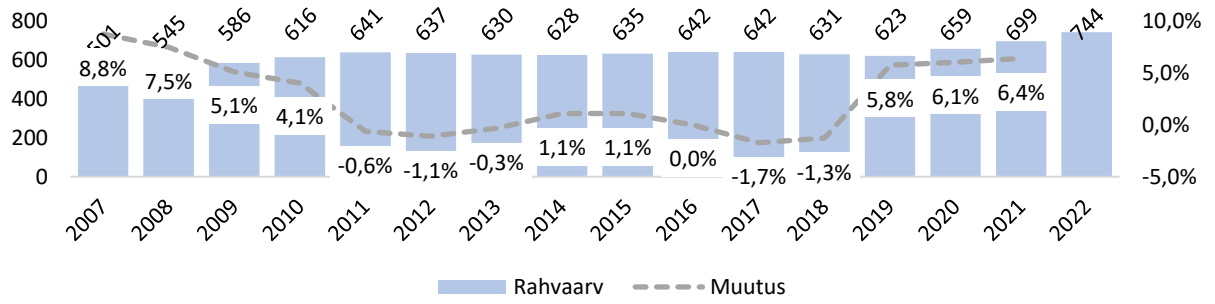

Joonis 3. Rahvaarvu muutus vanusrühmas 0-6a.

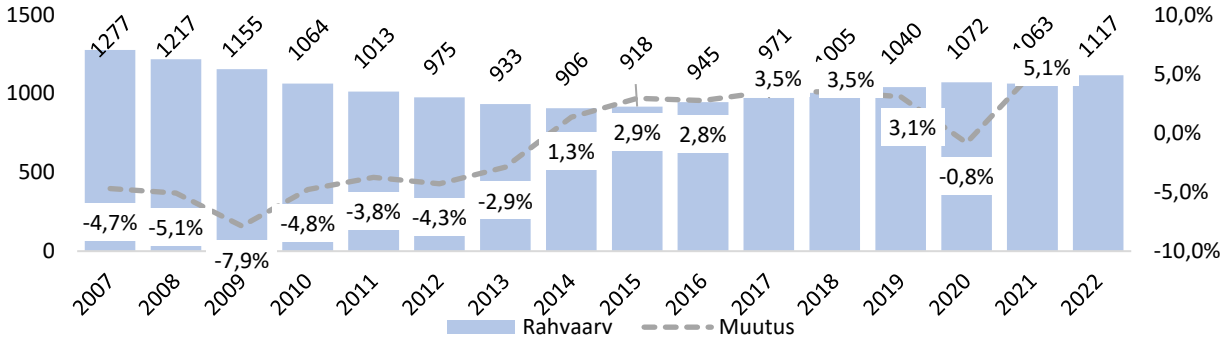

Joonis 4. Rahvaarvu muutus vanusrühmas 7-18 a.

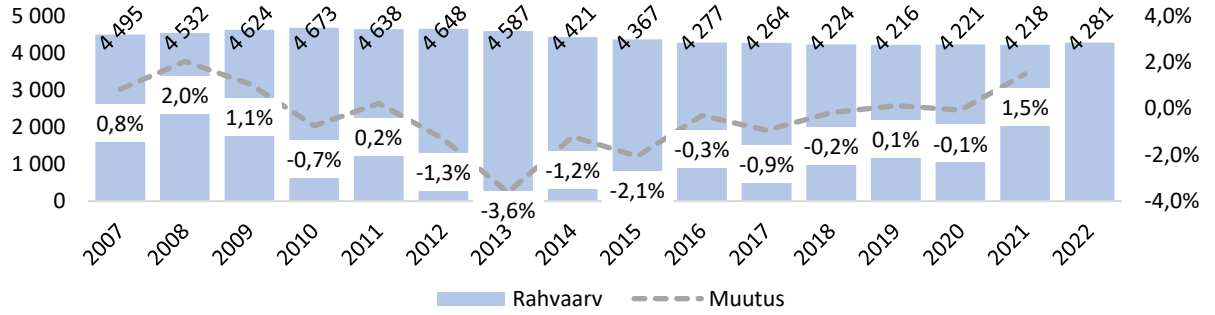

Joonis 5. Rahvaarvu muutus tööealiste hulgas

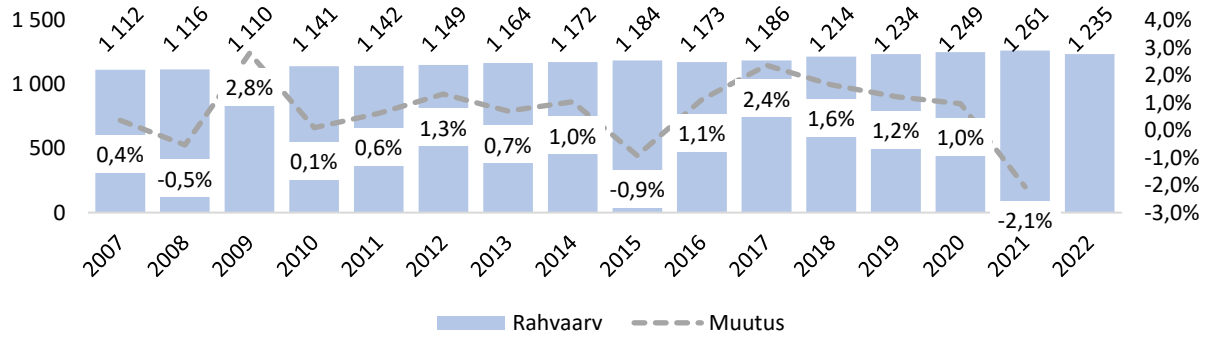

Joonis 6. Rahvaarvu muutus eakate hulgas

Loomulik iive on viimase 6 aasta jooksul olnud pigem plussis, COVID-19 mõjutas seda oluliselt 2021.a. Rändeiive saldo on 2016-2018 olnud 80 piirimail, viimased kolm aastat ja eriti 2021 on olnud tugevas plussis. Ehitustegevuse aktiivsus lubab eeldada positiivse rändesaldo jätkumist, vähemasti lähi-aastail.

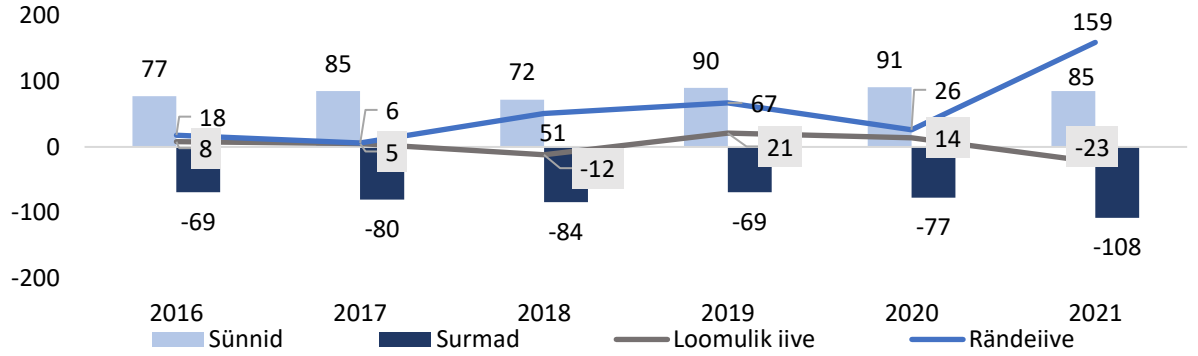

Joonis 7. Loomulik ja rändeiive 2016-2021.

Piirkondlikus plaanis on enim kasvanud Kose-Uuemõisa ja Kose piirkonna elanike arv, Oru piirkonnas on kasv olnud veidi madalam. Ardu, Habaja ja Ravila piirkondades on elanikkonna osas toimunud mõningane langus. Rändeiive on Kose ja Kose-Uuemõisa piirkondades olnud alates 2018. a igal aastal positiivne, Oru piirkonnas alates 2019. a. Teistes piirkondades on rändeiive olnud nullilähedal või väikses miinuses.

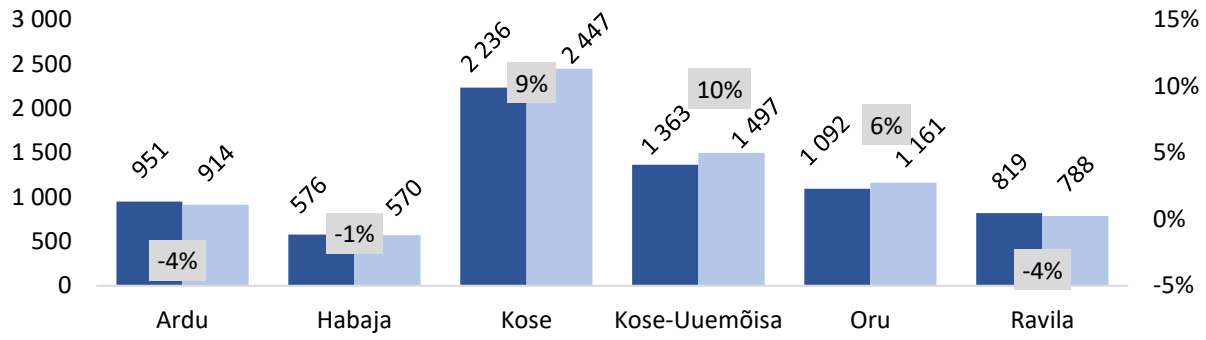

Joonis 8. Rahvaarvu muutus piirkondades 2016-2022

Rahvastiku trendide kokkuvõtteks saab tõdeda, et peale pikka stabiilset perioodi on Kose valla elanike arv viimasel paaril aastal jõudsalt kasvanud, eelkõige 2021. aastal. Viimase 15 aasta arengutrend on muutunud/muutumas, mistõttu seisavad Kose vallad ees uued väljakutsed. Keerukas on seejuures hinnang, kui pikaks sisserände surve võiks kujuneda. Rahvastiku kasv on selgelt „noorte perede nägu“: suurenenud on vanuserühmad 0-6 ja 30-39. Kasv, mis on põhjustatud sisserände suurenemisest, on koondunud eelkõige Kose ja Kose-Uuemõisa piirkonda, veidi vähemal määral ka Oru piirkonda. Ülejäänud piirkonnad on veidi kahanenud. Järgneval 3-6 aastal on prognoositav surve kasv koolikohtadele Kose ja Kose-Uuemõisa piirkonnas.

1.3 Haridus

1.3.1 Alusharidus

Kose valla hallatavate asutustena tegutseb neli lasteaeda, 2021/2022 õppeaastal õppis lasteaedades 555 last. Lasteaedadel on kokku 6 tegevuskohta, õppeaastal 2021/2022 on avatud 31 rühma:

1. Ardu Lasteaed (3 rühma sh 1 sobitusrühm)
2. Kose-Uuemõisa Lasteaed-Kool (5 rühma sh 1 liitrühm)
3. Kose Lasteaed „Päevalill“ Kose majad (9 rühma sh 1 tasandusrühm)
4. Kose Lasteaed „Päevalill“ Habaja maja (2 rühma)
5. Kose Lasteaed „Päevalill“ Ravila maja (6 rühma sh 1 sobitusrühm)

6. Oru Lasteaed „Mesimumm“ (6 rühma)

Laste ja rühmade arv on järjepidevalt kasvanud. Rühmade arv on suurenenud viie võrra 31-ni. Laste keskmine arv rühmas on tõusutrendis.

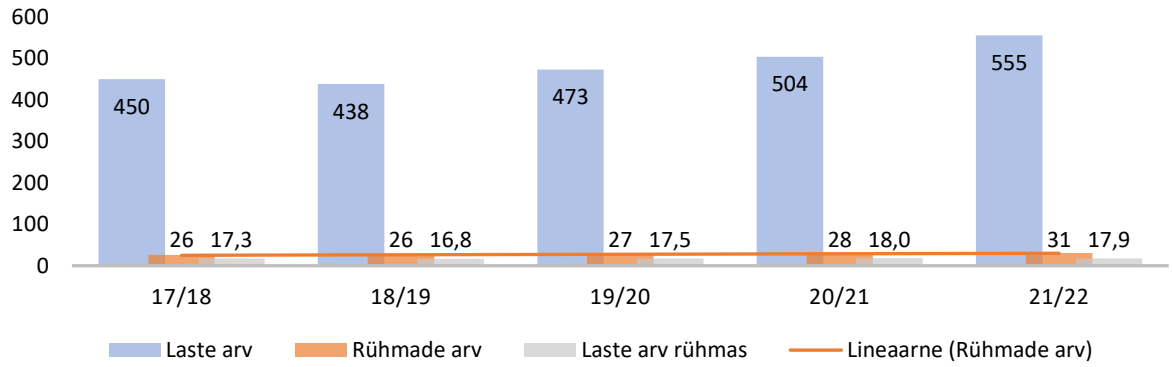

Joonis 9. Laste ja rühmade arv Kose valla lasteaedades

Lasteaedade vaates on laste arv kasvanud kõikides lasteaedades, eelkõige aga Kosel ja Kose-Uuemõisas. Kose Lasteaia teeninduspiirkonnas on laste arv kasvanud Ravila majas, kus on renoveeritud alates 2019. aastast kolm rühmaruumi. Kose Lasteaia kõikides tegevuskohtades, Orus, Kose-Uuemõisas ja Ardus võetakse vastu lapsi alates 1,5 eluaastast. Õppeaastal 2021/2022 oli väiksem laste arv rühma kohta Oru Lasteaias (15,8 last) ja suurim Kose-Uuemõisas (21 last).

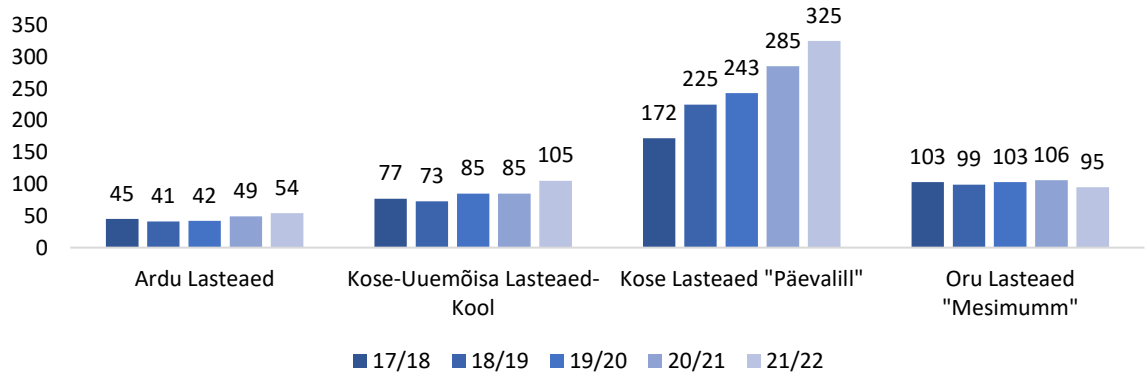

Joonis 10. Laste arv Kose valla lasteaedades õppeaastatel 17/18 kuni 21/22

Lasteaiad teenindavad oma valla lapsi. Teiste omavalitsuste laste arv Kose valla lasteaedades ja teises omavalitsuses lasteaias käivate Kose valla laste arv on marginaalne (tabel 2). Õppeaastal 2021/2022 oli asutuste koosseisus kokku 70 ametikohta 72 õpetajaga.

Tabel 1. Lapsed lasteaedades

	17/18	**18/19**	**19/20**	**20/21**	**21/22**
Kokku valla lasteaedades	450	438	473	504	555
sh Kose valla lapsed	435	426	468	479	548
sh teise omavalitsuse lapsed	15	12	5	7	7
Kose valla lapsed mujal	12	5	8	2	9

1.3.2 Üldharidus

Kose valla koolides omandab põhiharidust kokku 844 õpilast ja gümnaasiumiharidust 116 õpilast ehk 21/22 õppeaastal õppis koolides kokku 960 õpilast. Kose valla hallatavate asutustena tegutseb neli kooli. Suurim kool on enam kui 650 õpilasega Kose Gümnaasium Kose alevikus. Oru Põhikoolis õpib enam kui 160 last ja Ardu Koolis ligi 80 õpilast. Ühendasutusena lasteaiaga tegutsev Kose-Uuemõisa Lasteaed-Kool on 4-klassiline ja seal õpib ligi 50 last. Õpilaste arv on viimasel viiel aastal Ardu Koolis ja Oru Põhikoolis püsinud stabiilne. Kose Gümnaasiumis on õpilaste arv kasvanud nii arvuliselt kui protsentuaalselt, kuhu on lisandunud u 85 õpilast (sh ka Kosejõe Kooli liitmise tulemusel lisandunud lapsed).

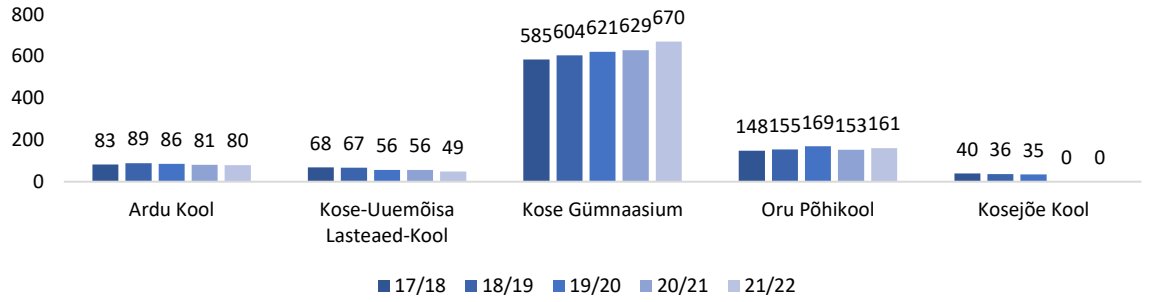

Joonis 11. Õpilaste arv Kose valla koolides õppeaastatel 17/18 kuni 21/22

Viimase viie õppeaasta võrdluses on kõige kiiremini kasvanud õpilaste arv teises ja kolmandas kooliastmes – mõlemas on lisandunud enam kui 40 õpilast. Esimeses kooliastmes on olnud langus (ligi 60 õpilast), gümnaasiumiastmes on õpilaste arv kasvanud 9 õpilase võrra.

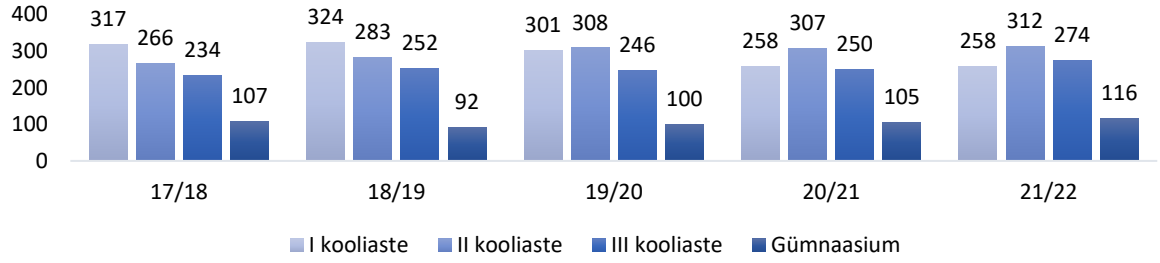

Joonis 12. Õpilaste koguarv Kose valla koolides kooliastmete lõikes õppeaastatel 17/18 kuni 21/22

Õppeaastal 2021/2022 oli Ardu koolis kõige suurem kolmas kooliaste, Oru Põhikoolis ja Kose Gümnaasiumis teine kooliaste.

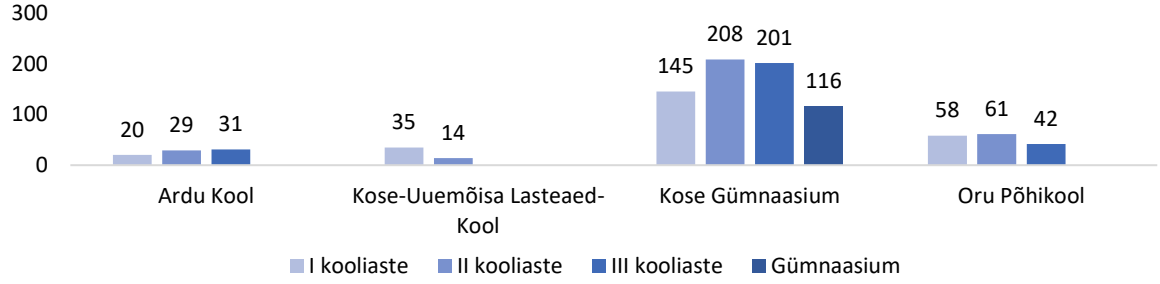

Joonis 13. Õpilaste arv koolides kooliastmete lõikes õppeaastal 21/22

Üldhariduskoolid teenindavad sarnaselt koolieelsetele lasteasutusele suuresti oma valla lapsi. Teiste omavalitsuste laste arv Kose valla põhikoolides on umbes 7%, peamiselt Tallinna linnast ning Anija ja Rae valdadest. Teises omavalitsuses õpib põhikoolis ligikaudu 30 Kose valla last, kaks kolmandikku neist Tallinna linnas (tabel 3). Vallasisene õpilasränne koolipiirkondade vahel on väike. Kose vallas alustas 2019. a sügisel tegevust kodanikualgatuslik üldharidusasutus Harmi mõisakompleksis – Gaia Kooli Harmi individuaalõpperühm.

Tabel 2. Lapsed põhikoolides

	17/18	18/19	19/20	20/21	21/22
Kokku	814	859	867	814	844
sh Kose valla lapsed	754	794	806	770	784
sh teise omavalitsuse lapsed	60	65	61	44	60
Kose valla lapsed mujal	31	31	42	42	34

Gümnaasiumis õpivad samuti peamiselt oma valla lapsed. Teises omavalitsuses õpib kolmandik valla gümnaasiumiõpilastest, kolmveerand neist Tallinna linna koolides (tabel 4).

Tabel 3. Lapsed gümnaasiumides

	17/18	18/19	19/20	20/21	21/22
Kose Gümnaasium	107	92	100	105	116
sh Kose valla lapsed	100	83	93	93	101
sh teise omavalitsuse lapsed	7	9	7	12	15
Kose valla lapsed mujal	40	48	48	42	47

Eri- ja tõhustatud tuge vajavate laste õpe üldhariduskoolides on koondunud Kose Gümnaasiumi juurde. Üldtuge vajavate õpilaste osakaal on võrreldes 18/19 õppeaastaga kasvanud, moodustades õpilaste kogu arvust 25%.

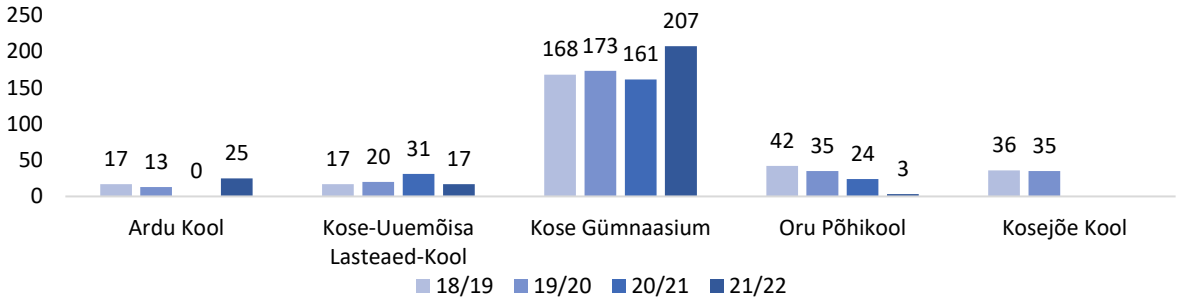

Joonis 14. Tuge vajavate õpilaste arv (üldine-, tõhustatud- ja eritugi) õppeaastatel 18/19 kuni 21/22

Kose vallal on majandada enam kui 21 400 m² lasteaedade ja koolide pinda. Teiste asutustega võrreldes on mõnevõrra suurem pinnakasutus Oru ja Ardu lasteaedades ning Ardu Koolis (tabel 5).

Tabel 4. Kose valla haridusasutuste pinnaandmed

Koolid	21/22	Suletud netopind	m² õpilase kohta
Kose-Uuemõisa Lasteaed-Kool	49	440	9,0
Oru Põhikool	161	1740	10,8
Kose Gümnaasium (peamaja)	670	7202	10,7
Kose Gümnaasium (algklasside maja)	202	1622	8,0

Kose Gümnaasium (kokku)	872	8824	10,1
Ardu Kool	80	3773	47,2

Lasteaiad	**21/22**	**Suletud netopind**	**m² õpilase kohta**
Oru Lasteaed	95	1386	14,6
Kose Lasteaed	325	3013	9,3
Kose-Uuemõisa Lasteaed-Kool	105	1179	11,2
Ardu Lasteaed	54	1090	20,2
Kokku	**1539**	**21445**	

Valla haridusasutuste tegevuskoha arvestuslik maksumus ületab oluliselt 2022.a Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud kohamaksumuse piirmäära, mis on 96 eurot kuus. Lapsevanema omaosaluseks valla lasteaedades on Kose Vallavolikogu 2016. aastal kehtestatud 40 eurot kuus.

Tabel 6. Lasteaedade ja koolide tegevuskoha arvestuslik maksumus 2022

Haridusasutus	eurot lapse kohta aastas	eurot lapse kohta kuus
Kose Lasteaed	4932 eurot	411 eurot
Ardu Lasteaed	5508 eurot	459 eurot
Oru Lasteaed Mesimumm	5688 eurot	474 eurot
Kose Huvikool	1908 eurot	159 eurot
Kose Gümnaasium	2136 eurot	178 eurot
Oru Põhikool	2484 eurot	207 eurot
Ardu Kool	3384 eurot	282 eurot
Kose-Uuemõisa Lasteaed-Kool	4332 eurot	361 eurot

Haridusvaldkonna teenusvajaduse prognoos on kajastatud lisas 2.

1.3.3 Huviharidus ja noorsootöö

Kose vallas on keskset huviharidust andvaks asutuseks alates 1. septembrist 2020 munitsipaalhuvikool Kose Huvikool, mis asutati Kose Muusikakooli ja Kose Spordikooli ühendamisel. Huvikoolis tegutseb muusika-, kunsti-, spordi- ja huviõppeosakond kokku 480 õpilasega. Huviõppeosakonna alla on koondunud Kose, Kose-Uuemõisa, Oru, Ardu, Harmi robootikahuviringid. Eraomandis on kaks huvikooli – Kose Tennisekool (145 õpilast) ja FC Kose Jalgpallikool (131 õpilast). Tennisekooli ja jalgpallikooli treeningud toimuvad Ardu Kooli, Oru Põhikooli ja Kose Gümnaasiumi spordisaalis, Kose Kultuurikeskuse spordisaalis ja ka väliväljakutel.

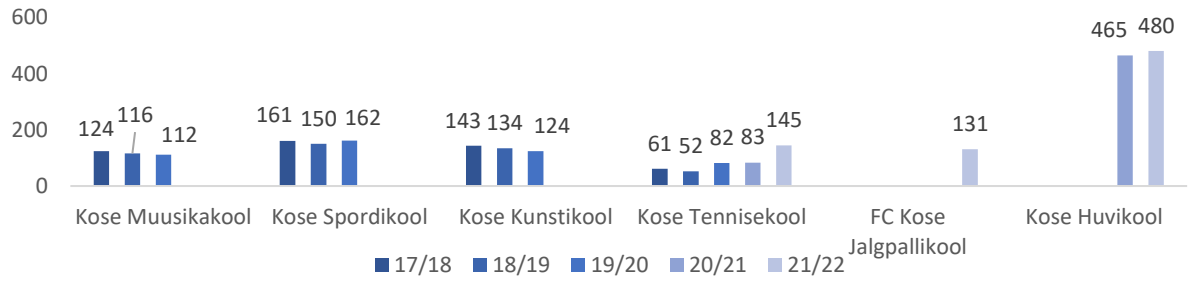

Joonis 15. Õpilaste arv huvikoolides õppeaastatel 17/18 kuni 21/22

Mitteformaalse õppe toetamiseks ja sotsiaalsete oskuste arendamiseks on alates 2014. aastast noorsootöö korraldamine vallas koondatud ühte asutusse Kose Avatud Noortekeskus. Asutuse

struktuuris on lisaks keskusele Kose alevikus 3 piirkondliku noortekeskust - Oru, Ardu ja Habaja. Igas neist on tööl noorsootöötaja. Kose vallas on noorsootöö osatähtsus aasta-aastalt kasvanud. Möödunud 5 aasta jooksul on valdkonna infrastruktuuri tehtud mitmeid investeeringuid ja edendatud ning toetatud noorsootöö sisulist tegevust ja tugisüsteeme kogu valla tasandil.
Kõikide üldhariduskoolide juures tegutsevad mitmed erinevad huviringid.

1.4 Kultuur, sport, vaba aeg

1.4.1 Kultuur, vaba aeg

Kose valla suurim kultuuriasutus on Kose kultuurikeskus, kus saab vaadata, kino, külastada näitusi, nautida kontserte ja etendusi. Üle valla tegutsevad veel külakeskused, mis toetavad oma ürituste ning ringidega Kose valla kultuurimaastikku. Kose valla kultuuriasutused on: Kose Kultuurikeskus, Oru Külakeskus, Kose-Uuemõisa Külakeskus, Kose spordimaja, Kose Kihelkonna Muuseum, Kose Raamatukogu koos oma filiaalidega. Kose Kultuurikeskuse, Kose-Uuemõisa Külakeskuse, Kose Spordimaja ja Oru Külakeskuse ruume kasutavad õppetöö ja huvitegevuse läbiviimiseks ka piirkondade haridusasutused, noortekeskused ja Kose huvikool. Kose Kultuurikeskus, Kose-Uuemõisa ja Oru külakeskused on valla hallatavad asutused.

Lisaks kogukondlikule kultuurilisele teenindamisele on valla kultuuriallasutused koostööpartneriteks enamuse valla kultuurisündmuste läbiviimisel. Kose valla kohvikutepäeva korraldamisel on koostööpartneriks valla eri piirkondade külaseltsid ning Kose kihelkonnapäevi korraldab MTÜ EELK Kose kogudus.

Traditsioonilised valla kultuurisündmused on: eakate uue aasta pidu, EV aastapäeva kontsertaktus, emadepäeva ja isadepäeva kontsert, Kose valla laululaps, Kose kutsub külla, Kose valla jaanituli, parimate lõpetajate vastuvõtt, Kose valla laulu- ja tantsupidu, Kose valla jalgrattamatk, Kose valla kohvikutepäev, Kose valla lusikapidu, Maal elamise päev, õpetajate päeva vastuvõtt, Kose valla mälumänguturniir „Mäluveski“, Kose valla looduskuu.

Kose vallas on oluline tagada rahvakultuuri alaste ringide ja sündmuste järjepidevus, mistõttu toimub rahvakultuurialaste ringide juhendajate tasustamine valla eelarvest ning ringidele on tagatud tasuta treeningruumide kasutamine. Rahvakultuuri alase ringitegevuse kõrgemaks väljenduseks ja ringide jätkusuutlikkuse peegelduseks on kahtlemata laulu-ja tantsupidudel osalemine: üldlaulu- ja tantsupidu, Kose valla laulu- ja tantsupidu (LTP), Harjumaa laulu- ja tantsupidu, naiste tantsupidu, meeste tantsupidu, põlvkondade pidu. Väljakutseks on rahvakultuurikollektiivides osalejate arvu vähemine, eriti koolinoorte hulgas, üheks teguriks on kindlasti COVID-19 pandeemia.

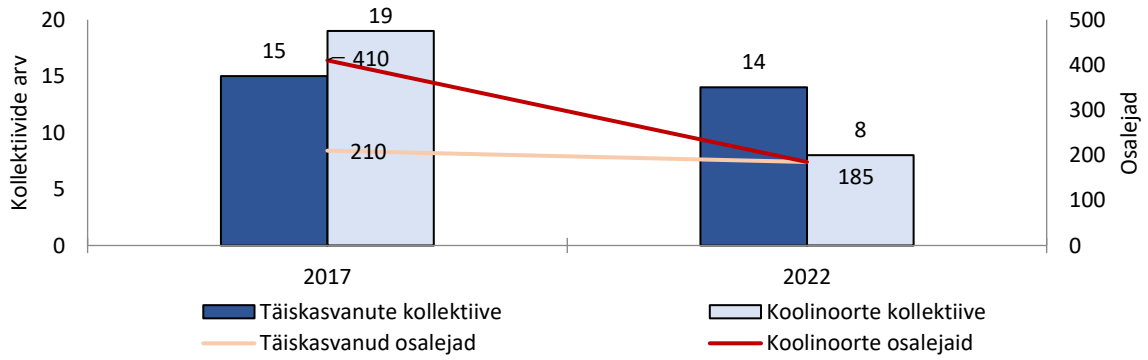

Joonis 16. Kose valla LTP osalenud Kose valla kollektiivid

Täiskasvanute huvitegevusest annab ülevaate tabel 7.

Tabel 7. Täiskasvanute laulu-, tantsu- ja kunstialane ringitegevus ja osalejate arv 2021. a

Laulukoorid	**Osalejate arv**
Kose valla naiskoor "Krõõt"	15
Naiskoor „Meelika“	20
Kose Kammerkoor	18
Kuivajõe meeskoor	7
Kose kirikukoor	9
Tantsurühmad	**Osalejate arv**
Segarahvatantsurühm „Kapak“	20
Oru segarahvatantsurühm	12
Oru naisrahvatantsurühm	12
Naisrahvatantsurühm „Kirilind“	12
Kuivajõe naisrahvatantsurühm	13
Vanaemade tantsurühm "Madli"	16
Kose-Uuemõisa memmede rühm "Murueided"	12
Ardu memmede rahvatantsurühm „Kuldne sügis“	8
Ardu laulu- ja tantsuansambel „Üllatus“	8
Täiskasvanute käsitööalane ringitegevus	**Osalejate arv**
MTÜ Kose Kunstikeskus (maal, joonistamine)	10
MTÜ Kose Kunsti ja Käsitöö Selts (keraamika)	20
Kosejõe Käsitöökoo (puukäsitöö)	10
Kose-Uuemõisa käsitööklubi	12
Vardja Külakoda (keraamika)	8
Kose Päevakeskuse kangaring	5
Ardu Päevakeskuse kangaring	5
SA Oru Rahvaõpistu (kangaring, erinevad õpitoad, vaimne kasvukool)	30
Muud kollektiivid	**Osalejate arv**
Kose Pasunakoor	12
Kose näiteseltsing „Kikerdis“	11
Linetantsrühm „Vallatud kurvid“	10
Lu - Lu kõhutantsurühm	5
Kose kiriku pasunakoor	12
Kose valla akordionistide ansambel „Kortsutaltsutajad“	7
Kose-Uuemõisa Pilliklubi	8
Kose memmede lauluklubi „Kanarbik“	8
„Toetatud elamise“ grupi lauluring	7

Kose vallas on kolm kohalikku muuseumi: Kose Kihelkonna Muuseum, mis tegutseb Kose Gümnaasiumi ruumides, eramuuseumina tegutsev karstimuuseum Tuhala Looduskeskuses (Tuhala Nõiakaevu juures), ning muuseum EELK Kose koguduse juures.
Kose vallas tegutseb 5 raamatukogu. Keskne raamatukogu asub Kosel, haruraamatukogud Kose Uuemõisas, Ardus, Habajal, Orus. Raamatukogud pakuvad lisaks tavapärasele raamatute laenutamisele kultuurilist meelelahutust paljudele valla inimestele. Koostöös valla koolide ja lasteaedadega pööratakse erilist tähelepanu laste lugemiskultuuri arendamisele. Raamatukogud pakuvad lisateenustena koopiate tegemise, skaneerimise ja printimise võimalust ning võimaldavad juurdepääsu avalikule teabele tasuta.

Valla territooriumil tegutseb kolm kristlikku kogudust:

- EELK Kose Püha Nikolause kogudus, liikmete arv 600,
- EELK Tuhala Kaarli kogudus, liikmete arv 231
- Eesti Nelipühi Kiriku Kose kogudus, liikmete arv 23.

Lisaks tegutseb Jehoova tunnistajate Kose kuningriigisaal.

Kose vallas on külavanemad on valitud kokku 22 asustusüksusel, viiel väiksemal külal on valitud üks külavanem mitme küla peale. Külade ja alevike aktiivid korraldavad regulaarselt koosolekuid, hoogustunud on külade vaheliste suve- ja spordipäevade toimumine. Vallavalitsuse juurde on 2022.a loodud kogukonna komisjon, mille eesmärk on kaasa aidata eri piirkondade kogukondade tegevusele, arengule ja infovahetusele.

Tabel 8. Külavanemad

Aasta	Külavanematega hõlmatud külade arv	Külavanemate arv
2019	18	13
2020	20	15
2021	22	17
2022	22	17

1.4.2 Sport

Kose vallas on loodud mitmekülgsed võimalused tegeleda spordiga. Suurim ja kaasaegsem spordikompleks on Kose Spordimaja, mis renoveeriti täielikult 2021. aastal. Kose Spordimajas on nelja rajaga 25 meetrine ujula, jõusaal, sulgpalli ja aeroobika/matisaal. Pallimängusaalid on rajatud koolide juurde mis on ristkasutatavad ka kogukonna jaoks: Kose Gümnaasiumis, Kose Kultuurikeskuses, Oru Külakeskuses, Ardu Koolis. Staadionid on rajatud Kosel, Orus, Ardus ja Kose-Uuemõisas). Välispordiväljakud on rajatud Kosele (skatepark, korvpall, välijõusaalid), Ardusse (korvpall, skate, välijõusaal), Orusse (miniarena) ja Habajale (korvpall, skatepark). Kõik väliväljakud vajavad tulevikus lisainvesteeringuid. Arenev ala on discgolf, Kosel Aasumäele on rajatud 18 korviga kettapark. Aasumäel asuvad ka ca 5 km suusarajad, millest 2,5 km on valgustatud. Kose-Ristil asub krossirada, suurim välitenniseväljak asub Kosel. Täpsema loendi Kose valla spordiobjektidest on võimalik leida Eesti Spordiregistrist.

Kose Spordimaja koordineerida ja korraldada on ka kesksed valla spordisündmused: valla kabe- ja male meistrivõistlused, suusavõistlused, ujumisvõistlused, Jüriöö jooks, valla meistrivõistlused kergejõustikus, Aarne Puistama mälestusjooks. Koostöös külade aktiividega viiakse läbi külade sportmängude sarja. Kose valla mängud sai ellu kutsutud 2021. aastal, kus läbi aasta toimuvad erinevad sportlikud võistlused, millesse on kaasatud nii sõpruskonnad, asutused, kui Kose valla piirkonnad. Valdkondlikke spordisündmuseid korraldavad ka erialade spordiklubid (MTÜ Kose AMK- rattavõistlused, MTÜ Kipi Team- ratsaspordivõistlused, MTÜ KJ Klubi Kose 2000- kergejõustikuvõistlused, MTÜ Kose Male-kabeklubi kabe ja male meistrivõistlused, MTÜ Murutraktorite Liiga- murutraktorite kestvuskross, FC Kose jalgpalli võistlusi ning MTÜ Tore Aeg- Kose Triatlon jt).

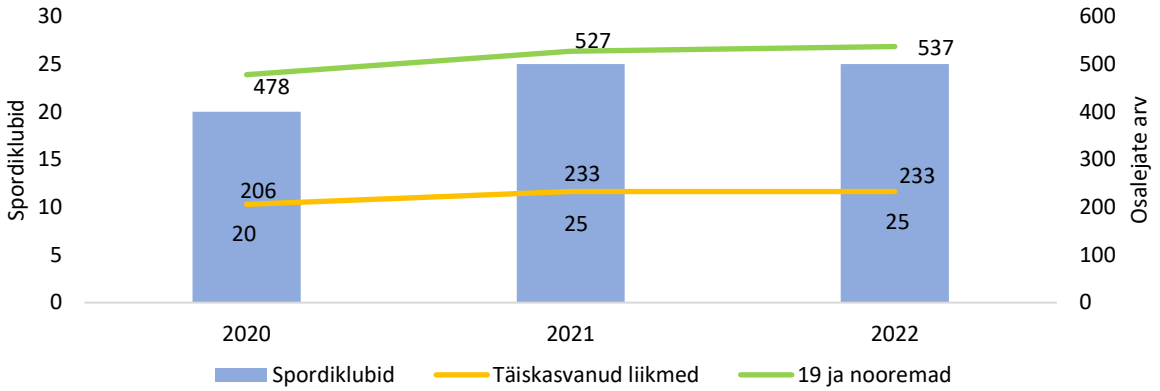

Joonis 17. Spordiklubid ja liikmed 2021.

Spordialast taseme- ja huviõpet lastele ja noortele pakub Kose Huvikooli spordiosakond. Tennisealast erahuviõpet pakub MTÜ Kose Tennis ning jalgpalli õpet FC Kose jalgpallikool. Kose valda on registreeritud 25 spordiklubi. Nendest valdkonniti on 2022. aastal suurima noorte osavõtuga jalgpall ja judo. Kose Huvikooli spordiosakonnas on võimalik tegeleda kergejõustiku, korvpalli, võrkpalli ja ujumisega.

Tabel 9. 2021. a Kose vallas aktiivsemalt tegutsenud täiskasvanute spordiklubid ja -ringid ning nendes osalejate arv

Spordiklubid	**Osalejate arv**
MTÜ Kose Tenniseklubi	10
MTÜ Kõue Tenniseklubi	8
MTÜ Kose AMK	34
MTÜ Kose Laskespordiklubi	41
Murutraktorite Liiga MTÜ	37
MTÜ Kose male-kabeklubi	15
MTÜ Okyjump	10
Äksi Mudeliklubi MTÜ	13
MTÜ Kose Sulgpalliklubi	10
MTÜ Kergejõustikuklubi Kose 2000	13
MTÜ Jalgpalliklubi FC Kose	36
MTÜ Kose Suusa- ja Tervisespordiklubi	7
MTÜ Kose Korvpalliklubi	25
Täiskasvanute spordiringide ringitegevus Orus 2021	**Osalejate arv**
Saalihoki treeningud Orus	16
Võrkpall Orus	12
Korvpall Orus	12
LC Kose korvpallitreening	20
Täiskasvanute spordiringide ringitegevus Kose Spordimajas 2021	**Osalejate arv**
Pilates võimlemine	15
Pilates vees	15
Täiskasvanute ujumistreening	8
Ringtreening	20
Zumba	10
Les Miles	15
Piloxing	
Täiskasvanute spordiringide ringitegevus Kose-Uuemõisa Külakeskuses 2021	**Osalejate arv**
Vynjasa jooga	10
Hommikvõiimlemine Iraga	12

Piloxing Fitness treening	5
Jotlap sõpruskonna treening	8

1.5. Sotsiaalhoolekanne

Sotsiaalhoolekandelise abi andmist korraldab valla sotsiaalosakond, osakonna alla kuulub sotsiaalhoolekande teenuseid osutav hallatav asutus, Kose Päevakeskus.
Kose Päevakeskuse eesmärgiks on eakate huvitegevuse ja hoolekande korraldamine, sealhulgas koduteenuse osutamine, psüühilise erivajadusega inimestele hoolekandeteenuste osutamine, omastehooldajate nõustamine, neile tugigruppide loomine ja läbiviimine, pikaajaliste töötute nõustamine nende aktiviseerimiseks ja tagasipöördumiseks tavaühiskonda ja tööellu. Nende ülesannete täitmiseks jagab päevakeskus informatsiooni osutatavate teenuste kohta, korraldab infopäevi, arendab koostööd teiste sotsiaalhoolekande- ja tervishoiuasutuste, vabatahtlike ühenduste, mittetulundusühingute ning sihtasutustega, kelle põhikirjalised eesmärgid on suunatud eri riskigruppide toimetuleku parandamisele. Sotsiaaltöö kvaliteedi tõstmiseks ja tegevuse laiendamiseks tegeleb ennetus- ning projektitööga. Hetkel töötab Päevakeskuses kokku 14 inimest, neist 6 on koduhooldusteenuse osutajad ja 3 erihoolekandeteenuse tegevusjuhendajad, lisaks juhataja, eakate tegevusjuhendaja, hoolduskoordinaator, tugiisik toimetulekuraskustes inimestele ja koristaja.

Sotsiaalteenuste arendamist on õnnestunud ellu viia mitmete projektide abiga. 2019. a. osales Kose vald Sotsiaalkindlustusameti projektis „Integreeritud, isikukeskse ja paindliku erihoolekandeteenuste süsteemi piloteerimine“. Projekti eesmärgiks on piloteerida Sotsiaalkindlustusameti ja kohalike omavalitsuste koostöös uue isikukeskse komponendipõhise erihoolekande teenusmudeli rakendatavust (juurutamist ja kasutusele võtmist) omavalitsustes. 2020.a algas koostööprojekt Raasiku vallaga “Raasiku ja Kose valla sotsiaalteenuste arendamine“. Projekti eesmärk on arendada sotsiaalteenuseid, et vähendada omastehooldajate koormust läbi hooldusteenuse, pakkuda neile nõustamisteenust ja tugigruppe. Läbi tugiisikuteenuse on eesmärk aidata pikka aega tööturult eemal olnud inimestel sinna tagasi jõuda. Koduteenus ja nõustamisteenused ning tugigrupid hoolduskoormusega inimesele toetavad ja loovad võimaluse säilitada ja arendada täisealiste hooldusvajadusega inimeste võimetekohast toimetulekut koduses keskkonnas ning tööealistele hoolduskoormusega pereliikmetele võrdväärselt teiste tööealiste inimestega käia hooldusvajadusega inimese kõrvalt tööl. 2022.a käivitus uus projekt koostöös Raasiku vallaga, mis arendab integreeritud sotsiaalteenuseid Kose ja Raasiku vallas. Projekti eesmärgid on sarnased eelmise projektiga.

Sotsiaalteenuste pidevas arengus, on muutunud ka Kose Päevakeskuse tegevused ning teenused ning koos nendega pidevalt kasvanud ka teenusesaajate arv. Teenuse saajate erivajaduste tõttu ei vasta Päevakeskuse ruumid enam teenusesaajate vajadustele, on takistavad teenuste edasi arendamisel ja osutamisel ning majas on suur ruumipuudus. Peale perearstikeskuse ruumide vabanemist on plaanis Päevakeskuse kolimine sama maja 1. korrusele, kus on rohkem ruumi ja kuhu on liikumispuudega inimestele kergem tagada ligipääsu.

<u>Eakate ja tööealiste toimetulekuraskustes inimeste hoolekanne</u>
Oluliselt on suurenenud koduteenuse ja sotsiaaltranspordi saajate hulk. 2017. aastal kasutas koduteenust aasta jooksul kokku 48 inimest, 2020. aastal 65 inimest, 2021. aastal 92 inimest. Koduteenuse raames tehakse ka isikuhooldusega seotud hooldustoiminguid, mis on mõeldud suure hooldusvajadusega inimese abistamiseks. Sotsiaaltransporditeenuse kasutajaid oli 2017. aastal kokku 48, 2020. ja 2021. aastal on teenuse kasutajaid olnud suhteliselt võrdselt 101 ja 103. Sotsiaaltransporditeenuse osutamiseks on sõlmitud leping MTÜ-ga Memme-Taadi Abi.

Väljaspool kodu osutatava üldhooldusteenuse osutajaid on Kose vallas kaks, MTÜ Paunküla Hooldekeskus ja Lõuna-Eesti Hooldekeskuse Kose Kodu. Hetkel kasutab teenust 42 Kose valla inimest, kellest 20 osas tasub Kose vald osaliselt teenuse kulusid.
Valla sotsiaaleluruume on hetkel kokku 46, neist kortereid 35 ja üksikuid tube 19. Valla sotsiaalkorterid paiknesid varasemalt mitmes erinevas piirkonnas ja olid väga ebaühtlase tasemega. Vallavalitsus võttis 2020. aastal suuna ehitada välja aadressil Hariduse 2a, Kose alevik, 5. korrusel tühjalt seisnud remontimata korterid ja kolida teistes piirkondades asuvatest korteritest elanikud uutesse korteritesse ja sellega koondada kõik sotsiaaleluruumid ühte kohta, kus neid on kergem hallata.

Võlanõustamisteenuse osutamiseks on sõlmitud koostöö kokkulepe MTÜ-ga Murevabaks. Esmase nõustamise teevad ära sotsiaalosakonna ametnikud, kes on läbinud võlanõustaja baaskoolitusele, teenust vajavaid inimesi on aastas keskmiselt 15. Võlanõustaja kutsetunnistusega spetsialisti juurde saadetakse edasi klient, kelle probleemid eeldavad pikemaajalisemat ja mitmekülgsemat nõustamist.

Töö lastega peredega
01.01.2022 seisuga on Kose vallas 1779 last. Vallavalitsuses on tööl kaks lastekaitse vanemspetsialisti, kelle ülesandeks on laste õiguste kaitsmine ja laste hoolekande korraldamine vallas. Lastekaitse alaste menetluste arv on viimase kahe aasta jooksul olnud kasvutrendis. 2020. aastal oli juhtumeid kokku 103, 2021.aastal 131. Oluliselt on suurenenud lähisuhtevägivallaga ja laste vaimse tervise probleemidega seotud menetluste algatamine. Rohkem on suunatud lapsi läbi juhtumimenetluse suunatud sotsiaalse rehabilitatsiooniteenusele.
Vanemlust toetavate koolitusprogramme osas on koostöös koolide, lasteaedade ja valla tervisenõukogu liikmetega otsustatud Gordoni Perekooli kasuks, mida on plaanis järjepidevalt toetada. Psühholoogi- ja pereteraapia teenuse osutamiseks on sõlmitud leping EELK Diakoonia – ja ühiskonnatöö SA. Teenusele saamiseks on vajalik lastekaitsespetsilisti suunamiskiri. Vallal on koostööleping SOS Juuru Lastekülaga peretugevdusprogrammis osalemiseks.
Kasvanud on tugiisikuteenuse vajadus erivajadustega lastele, et toetada lapsevanemate tööle naasmist/ käimist. Osaliselt on tugiisikud praegu tööl haridusasutuste juures, kus neid saab selle asutuse piires rakendada erinevatele lastele teenuse osutamiseks ja see toimib väga hästi. Tugiisikuteenus vajab ümberkorraldamist, et teenuse osutajal oleks motivatsioon ennast arendada, koolitatud tugiisikud ei läheks teisele tööle, teenuse vajaduse tekkimisel oleks tugiisikud olemas, neid ei peaks iga kord uuesti otsima.
Arutletud on üle-vallalise tugikeskuse loomise teemal, et oleks võimalik operatiivselt teenust pakkuja ja tugiisikul oleksid olemas sotsiaalsed garantiid ja motivatsioon ennast arendada.
Lapsehoiuteenuse pakkujaid hetkel Kose vallas ei ole. Seoses elanikkonna suurenemisega, noorte perede kolimisega valda, on tekkinud suurem vajadus lasteaia kohtade ja ka lapsehoiuteenuse osutajate järele. Praegu peavad lapsevanemad kasutama teistes omavalitsustes tegutsevaid teenuseosutajaid.

Toetused Kose vallas
Toimetulekutoetuse saajate hulk on läbi aastate vähenenud. Oleme pikaajalistele töötule projektipõhiselt pakkunud tugiisikuteenust ning toetavaid nõustamisteenuseid. Teenus on aidanud tõsta pikaajaliselt tööturult eemal olnud inimeste motivatsiooni minna tagasi tööturule ning töö leidmisel .
Toetuse liikidest taotlevad lastega pered kõige enam lasteaia kohamaksu- ja toidutoetust. Vähekindlustatud pere lapse koolitoetuse taotlejaid oli 2019. aastal oluliselt rohkem kui 2017. aastal. See võib olla tingitud vanemate teadlikkuse tõusust toetuse olemasolu kohta. 2020. aastal toetuse taotlejate hulk jällegi langes.
Alates 01.01.2021 on toimetuleku piirmäära suuruseks Kose vallas kahekordne riiklik toimetulekupiir. See tähendab, et piirmäära suuruseks üksi elavale inimesele või perekonna esimesele liikmele on 300 eurot kuus. Iga alaealise liikme toimetulekupiir on 360 eurot kuus. Perekonna teise ja iga järgmise täisealise liikme toimetulekupiir on 240 eurot kuus. Arvesse võetakse ka eluasemekulusid.

Eluasemekulude arvestamisel on aluseks samad piirmäärad mis kehtivad toimetulekutoetuse maksmisel. Toimetulekupiir on suhteliselt sarnane naaberomavalitsustes kehtiva piirmääraga.
Peretoetused on mõeldud perede toimetuleku parandamiseks, nende maksmine on sihtgrupi põhine, toetusi makstakse Kose valla sissekirjutusega isikutele. Kose vallas makstakse sünnitoetust, 1.klassi mineva lapse toetust, lasteaia toidutoetust suurele perele, matusetoetust ja eakate tähtpäevatoetust. Toetuse liigid on sarnased naaberomavalitsustes makstavate samaliigiliste toetustega. Kose vallas on tekkimas probleeme lasteaia kohtade pakkumisega, vald kompenseerib lapsevanematele eralastehoiu kohatasu. Uue toetuse liigina on ettevalmistamisel koduse lapse toetus.

Esmatasandi tervishoiuteenus
Üldarstiabiteenust osutavad Kose vallas OÜ Kose Perearstikabinet, OÜ Kose Perearstikeskus, OÜ Tervis.E.Ke ning OÜ Kõue Perearstikeskus. Alates 2020. aasta sügisest toimuvad kõigi perearstide vastuvõtud Kose Tervisekeskuses, kus neile on tagatud kaasaegsed töötingimused. OÜ Kõue Perearstikeskusel on lisaks vastuvõtukabinet Habaja alevikus. Tervisekeskuses võtavad lisaks perearstidele vastu füsioterapeut ja ämmaemand. Kose alevikus töötab kaks apteeki, millest üks on avatud kõigil nädalapäevadel. Kose alevikus asub kaks hambaarsti kabinetti, Kose Hambaravi OÜ ja Hambaravi Malle Veering OÜ ning Ardu alevikus Annely Hordo Hambaravi OÜ. Kõigil praksistel on olemas haigekassa leping täiskasvanute hambaraviteenuse osutamiseks. Kiirabiteenust osutab Karell Kiirabi AS.

1.6. Taristu

1.6.1 Teed, tänavad, ühistransport

Teeregistri andmetel on 01.01.2022 a seisuga Kose vallas riigiteid 176,6 km ja kohalikke teid 182,7 km. Kohalikest teedest ca 20% on mustkatte all, ülejäänud teed on kruuskattega. Riigi kergliiklusteid on 9,7 km, kohalikke kergliiklusteid 8,4 km. Kohalike teede hooldus ja korrashoid on omavalitsuse korraldada. Kevadel ja sügisel greiderdatakse kruusateid 2-3 korda ja tehakse tolmutõrjet vajaduspõhiselt asustatud piirkondades. Talihoolduse teede pikkus ilma tühi- ja ülesõitudeta on ca 490 km, mis näitab, et Kose vallas kasutusel olevate teede võrgustikust ca 2/3 moodustavad era- ja riigimaade kooseisus olevad teelõigud. Omavalitsus tagab omavalitsuse sissekirjutusega ja jäätmeveolepingut omavale elanikule tema majapidamiseni viival teel tasuta lumetõrje. Lisaks eeltoodule omavalitsus korraldab uute jalg- ja jalgrattateede projekteerimise, ehitamise ja hoolduse. Planeeritavate teetööde aluseks on volikogu poolt kinnitatud Teehoiukava, mis koostatakse neljaks järgnevaks aastaks korrigeeritakse iga-aastaselt vastavalt teetööde teostamisele eelneval aastal. Vallasiseste tänavate väljaehitamise arendamist korraldab omavalitsus kaasates selleks elamute piirkonna arendajaid. Suurenevaks probleemiks eriti kergliiklusteede rajamisel on eraomanike vastuseis või ebarealistlikud soovid maade võõrandamisel. Riigipoolne finantseerimine teede korrashoiuks on kordades alarahastatud, toetus ei kata isegi lumetõrje kulusid.
Tänavavalgustus on järgmistes asustatud punktides: Kose, Kose-Uuemõisa, Karla, Kuivajõe (Sepa vkt), Krei (Kivivõhma vkt), Oru (Keskuse, Männimäe, Heinamäe piirkond), Palvere, Ravila, Tade, Tuhala (Otiveski piirkond) Vardja, Ardu, Habaja, Kõue, Ojasoo, Paunküla, Rõõsa, Virla ja Äksi. Omavalitsus tegeleb jooksvalt energiasäästlikumate lahenduste rakendamisega.

Vallasisene ühistransporditeenus on planeeritud ennekõike koolide õppetööst lähtuvalt ning lahendatud õpilasliinide baasil. Valla siseliinide korraldamine on antud üle MTÜ-le Põhja-Eesti Ühistranspordikeskus. Kose vallas on välja kujunenud 9 peamist valla siseliini (K1, K2, K4, K5, K7, K8, K9, K10, K17), mida teenindavad riigihanke võitnud ettevõtted. Koolipäevadel on bussid liinil kuni 8 korda päevas, koolivaheaegadel kuni 3 korda päevas, nädalavahetustel ja riiklikel pühadel liiklust siseliinidel ei toimu. Liinikilomeetrite arv on pidevas kasvutrendis, 105 tuhandelt kilomeetrilt 2005. aastal 143 tuhande kilomeetrini 2010. aastal ja 157 tuhande liinikilomeetrini 2014. aastal kuni 172 tuhande kilomeetrini 2022. aastal. Toimib ühtne piletisüsteem Harjumaal ja Tallinnas. Valda teenindavad

Tallinn-Tartu-Võru-Luhamaa teel sõitvad kaugliini bussid. Tõsi, riigimaantee neljarealiseks ehitamisega on kaugliinide sagedus vähenenud eriti Ardu piirkonna elanike jaoks. Omavalitsus näeb ühistranspordi keskkonnamõju vähendamisel ja valla kodanike rahulolu tõstmiseks mitmeid võimalusi. Üheks võimaluseks oleks koostöös MTÜ Põhja-Eesti Ühistranspordikeskusega (nt keskuse laienemine Järvamaale) ja külgnevate omavalitsustega nõudetranspordi pilootprojektiga alustamine, st nõudepõhise transpordi integreerimine ühistranspordi põhiliinidega. Lisaks Tindimäe parkla/Kuivajõe kaugliinide peatuse sidumine siseliinidaga. Ühistranspordi arengut pärsib riigipoolne tasuta ühistranspordi teenuse pakkumine, mis on tinginud eraliinide kadumise, mis omakorda tingib vajaduse suurendada riigipoolset dotatsiooni.

1.6.2 Vesi, kanalisatsioon, küte

Kose valla ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamine toimub kehtiva „Ühisveevärgi ja kanalisatsiooni arendamise kava aastateks 2017-2029“ järgi (ÜVK). Ühisveevärgi ja -kanalisatsiooniga hõlmatud alad on Kose, Kose-Uuemõisa, Ravila, Ardu ja Habaja alevikes ning Vardja, Palvere, Karla ja Oru külades, Kuivajõe küla Sepa väikekohas ning Tuhala külas Otiveski piirkonnas . Ühisveevärki on ühendatud üle poole valla majapidamistest, suuremates asulates 60-90% majapidamisest. Kose valla vee-ettevõteteks on OÜ Kose Vesi, SA Kõue Varahaldus ja OÜ Tuhala Vesi. Kahe esimese omanikuks on 100% Kose vald. ÜVK kava uuendamine on algatatud 2022.a. 2022.a on alustatud konsultatsioone Anija, Kose ja Raasiku valdade vee-ettevõtete ühinemise kasulikkuse hindamiseks. Tulevikus on oodata riigipoolset survet piirkondlike vee-ettevõtete tekkimiseks läbi olemasolevate väikeste ettevõtete ühinemise, sest mahukad investeeringutoetused on lõppenud ning hajaasustuse tingimustes on ettevõtetel-omavalitsustel keeruline üksinda tuleviku investeeringuid ellu viia.

Soojusmajanduse aluseks on Kose Vallavolikogu 24.11.2016 määrusega nr 122 kinnitatud „Kose valla kaugküttepiirkondade soojusmajanduse arengukava aastateks 2016-2026“. Vallas on neli kaugküttepiirkonda – Kose, Kose-Uuemõisa ja Ravila alevikus, mida teenindab Kose Vesi ja Ardu aleviku, mida teenindab SA Kõue Varahaldus. Soojatrasside kogupikkus on 6,5 km, millest 5,5 km kuulub OÜ-le Kose Vesi ja 1,0 km SA-le Kõue Varahaldus. Enamus soojatorustikke on rekonstrueeritud. Kose, Kose-Uuemõisa ja Ravila katlamajades on kütteks puitpellet, Ardu alevikus hakkepuit. Väiksemates asulates kasutatakse korterelamutes ja valla asutustes lokaalkatlamaju. Kose vallas puuduvad gaasitorustikud. Lähiaastail tuleb soojusmajanduse arengukava uuendada ning leida parim lahendus kaugküttega varustamiseks.

1.6.3 Keskkond, jäätmemajandus

Kose Vallavolikogu kehtestas 22.06.2021 otsusega nr 284 Kose valla üldplaneeringu. Kose valla üldplaneering hõlmab kogu Kose valla territooriumi (pindala 532,83 km2), kus on detailsemalt käsitletud metsade, rohe- ja veealade ning väärtuslike maastikega seonduvat. Kaitstavaid loodusobjekte leidub Kose vallas kokku 101 km² ulatuses ja need moodustavad ca 19% omavalitsuse territooriumist. Vallas paiknevad Nabala-Tuhala, Kämbla, Laukesoo, Ojasoo-Kantküla, Siniallikate looduskaitsealad, Paunküla maastikukaitseala ja osaliselt Mahtra looduskaitseala, Kõrvemaa ja Aela maastikukaitsealad. Kaitstavatest parkidest asuvad Kose vallas Harmi mõisa park, Kose-Uuemõisa mõisa park, Paunküla mõisa park, Ravila mõisa park, Tuhala mõisa park ja Kõue-Triigi mõisa park. Lisaks asub vallas ka mitmeid kaitstavaid üksikobjekte.
Avalikult kasutatavatest vooluveekogudest paiknevad Kose vallas Pirita jõgi, Kuivajõgi, Tuhala jõgi, Lintsi jõgi, Alansi oja. Avalikult kasutatavatest seisuveekogudest paiknevad Kose vallas Leva järv, Rõõsa järv, Suur Kaksjärv, Väike Kaksjärv, Punamäe järv, Mustjärv, Rahkjärv, Lindjärv, Kootsjärv, Kautla järv, Kiruvere järv. Haljasalasid hooldatakse Kosel, Kose-Uuemõisas, Orus, Ardus, Habajal ja Ravilas. Haljastuse hooldustöid teevad valla töölised ja vallale kuuluv ettevõte, SA Kõue Varahaldus.

Valla jäätmekäitluse aluseks on Eesti keskkonnastrateegia põhimõtted – säästev areng, keskkonnakahjustuste ennetamine ja vältimine, jäätmehoolduse integreerimine teiste eluvaldkondade ja loodusvarade kasutamisega. Kohalikul omavalitsusel on selles valdkonnas juhtroll. Jäätmeseadusest tulenevalt järgib omavalitsus ringmajanduse põhimõtteid ning seab eesmärgiks võimalikult efektiivse jäätmete sortimise ja kogumise, tagamaks jäätmete maksimaalse ringlusesse suunamise ja taaskasutamise, mis omakorda aitab säästa suure hulga loodusressursse. Tulenevalt seadusest tagab omavalitsus kõikide jäätmetekitajate liitmise korraldatud jäätmeveoga; võimalused liigiti kogutud jäätmete äraandmiseks; piisava hulga avalikke jäätmete kogumiskohti (nt pakendite äraandmiseks, paberi ja papi kogumiseks Kose aleviku Ujula tn parklas, aga ka ohtlike jäätmete tarvis), samuti elanike informeerituse omavalitsuse territooriumil kehtivatest jäätmealastest võimalustest. Valla territooriumil toimub ohtlike jäätmete kogumine elanikkonnalt – keskne jäätmepunkt asub Kose alevikus Põllu tänaval ning kogumispunktid on veel neljas kohas. Kauplustes ja koolides on vanade patareide kogumiskonteinerid. Suuremõõtmelisi jäätmeid viiakse ära kampaania korras. Omavalitsus tegeleb aktiivselt uue jäätmejaama asukoha ja projekteerimise küsimustega.

Korraldatud jäätmeveo hangete vahelisel ajal jätkatakse vallas kõikide jäätmevaldajate teenindamist samadel tingimustel, mis kehtisid eelneva korraldatud jäätmeveo hankelepinguga ning jäätmevaldajad on endiselt hõlmatud veoteenustega. 2022.a on uuendatud jäätmehoolduseeskirja ja jäätmekava, sellega paralleelselt toimub uue korraldatud jäätmeveo teenuste hanke ettevalmistamine, eesmärgiga uus korraldatud jäätmeveo teenus rakendada 01.01.2023.a. Eesmärgi saavutamiseks on Kose vald ühinenud 24. omavalitsust ühendava MTÜ Jäätmehoolduskeskusega.
Jäätmevaldajate nõustamine on omavalitsuse igapäevane tööülesanne ja saab üldistada, et valmisolek liigiti kogumiseks on olemas, kui see on mugavalt ja soodsalt korraldatud. Korteriühistute suurimaks mureks on nõuetekohase kogumismahutite asukoha küsimus seoses ruumipuudusega. Standardsete jäätmemajade kasutuselevõtmisesse suhtutakse soosivalt. Kriitikat saab pakendite kogumise avalik võrk, mis on pidevalt ületäitumises ja tekitab seeläbi häiringuid. Omavalitsuse eesmärgiks uue korraldatud jäätmeveo hanke korraldamisel mh ka avaliku võrgu toimimise parendamine. Valla uue perioodi korraldatud jäätmeveo hanke tingimustes on määratud selged sihtmäärad iga jäätmeliigi osas materjalina ringlusesse võtmise ja muude taaskasutustoimingute osas. Kirjeldatud on ka vastav aruandluse- ja kontrollsüsteem. Aastaid on kitsaskohaks olnud järelevalve spetsialisti puudumine vallas, mis on plaanis lähiajal lahendada.

1.7 Ettevõtlus

Kose vallas registreeritud ettevõtete arv on viimasel kolmel aastal püsinud vahemikus 520-550 (majandusaasta aruande esitanud ettevõtted). Ligi poolte ettevõtete müügitulu on alla 10 000 euro, mistõttu majanduslikus, tööhõive ja valla eelarve tulu kontekstis omavad need ettevõtted marginaalset mõju ning pigem on tegemist elustiili ettevõtetega või tegutsetakse lisategevusena põhitöö kõrvalt.

Tabel 9. Kose vallas registreeritud ettevõtted 2020. a majandusaasta aruannete andmetel.

	Ettevõtete arv	**Müügitulu**	**Eksportivate ettevõtete arv**	**Eksporditulu**	**Töötajate arv**
Kõik ettevõtted	532	121 051 996	57	28 364 809	1360
Ettevõtted müügituluga vähemalt 10 tuh EUR ja 1 töötaja	**280**	**118 307 044**	**46**	**28 217 023**	**1327**
Ettevõtted müügituluga alla 10 tuh EUR või 0 töötajaga	252	2 744 952	11	147 786	33

Tegevusalade lõikes, arvestades ettevõtete müügitulu, domineerib sarnaselt maalistele omavalitsustele töötlev tööstus ca 40% osakaaluga, järgneb jae- ja hulgikaubandus, ehitus ja põllumajandus. Üldkeskmisena on Eestis suurim osakaal jae- ja hulgikaubandusel, mis on selgitatav tegevusala omapäraga - paljuski on tegemist vahendustegevusega. Ettevõtete arvult on vallas enim ehitusettevõtteid, järgnevad tootmisettevõtted ning jae- ja hulgikaubandusega tegelevad ettevõtted. Lähtuvalt Eesti ettevõtlusstatistika eripärast ei kajastu siin mitmed kaalukad ettevõtted, kes on registreeritud mujale, kuid annavad tooni kohalikus ettevõtluses müügitulu ja tööhõive kontekstis: AS OG Elektra, Harju Tarbijate Ühistu, AS Standard, Lõuna-Eesti Hooldekeskus. Eksporditulu arvestuses on proportsioon veelgi suurem töötleva tööstuse kasuks (67%), jae-ja hulgikaubanduse ekspordi osakaal 2020.a oli 18% ja ehituses 11%.

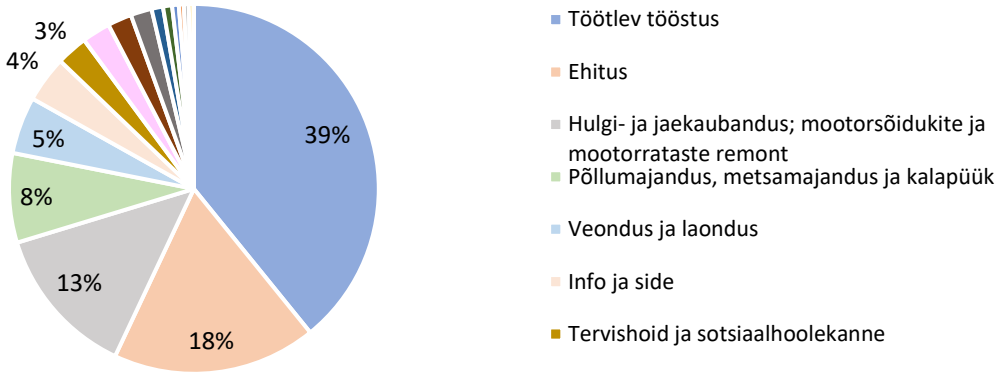

Joonis 18. Kose valla ettevõtlusstruktuur müügitulu põhjal 2020 aruannete alusel.

Suuruse järgi tegutsevad vallas valdavalt mikroettevõtted, üle 50 töötajaga ettevõtteid oli 4, 10-49 töötajaga ettevõtteid 24. Majanduslikus plaanis on kaalukate ettevõtete arv ca 50 juures, kelle käekäik mõjutab suuremal määral omavalitsuse tulubaasi (füüsilise isiku tulumaksu laekumist) ja teiste erateenuste arengut.

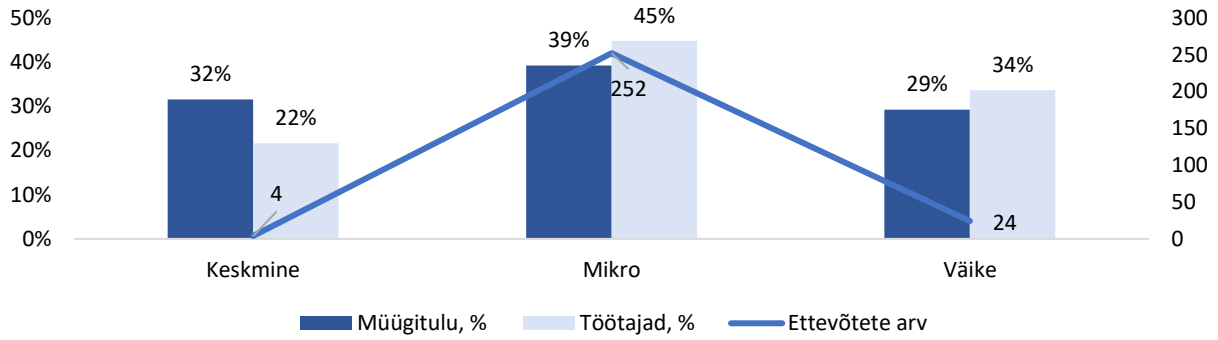

Joonis 19. Ettevõtete profiil suuruse, ettevõtete arvu, müügitulu ja töötajate lõikes 2020 aruannete alusel.

COVID-19 jättis mõningase jälje majandustulemustesse. Kaalukamate ettevõtete näitel (50), kasvas nende ettevõtete müügitulu 2019.a võrreldes 2018.a 14% võrra, 2020.a langes 14% võrra võrreldes 2019.a. Võrreldes 2020. ja 2019. a aruandeid, siis olulisemate valdkondade osas nt töötlevas tööstuses kahanes müügitulu 14% võrra, ehituses 26% ja veonduses 33% võrra. Hulgi- ja jaekaubanduses toimus müügitulu kasv 4% ja põllumajanduses 7% võrra, sest nõudlus sel perioodil püsis ja kohati suurenes (toit, e-poodlemine). Eksporditulu osas toimus mahu vähenemine mõlemal aastal, 2% võrra.

Sotsiaalmajanduslikus mõttes on omavalitsuse jaoks oluline näitaja loodav lisandväärtus. Kose valla olulistes sektorites moodustab lisandväärtus töötaja kohta 70-80% Eesti keskmisest (nt töötlev tööstus 78%, põllumajandus 73%, ehitus 72%), mis on tüüpiline maapiirkondade omavalitsustele.

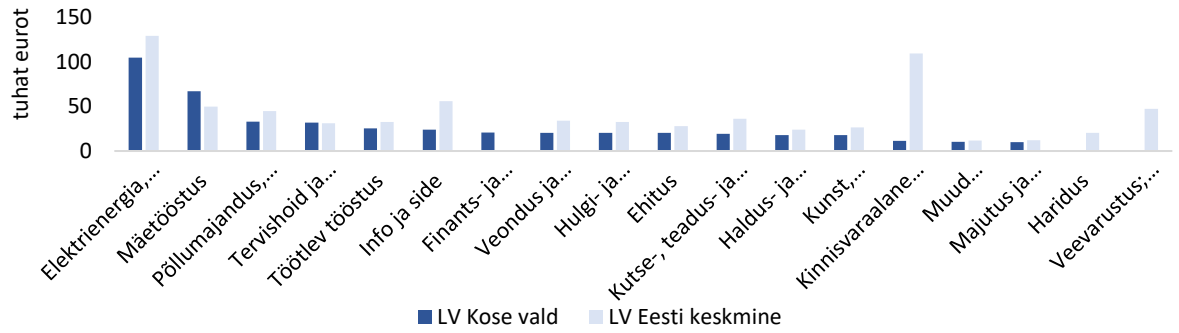

Joonis 20. Lisandväärtus töötaja kohta võrrelduna Eesti keskmisega 2020 aruannete alusel.

Tallinna lähedusest ning valda läbivast Tallinn-Tartu-Võru-Luhamaa maanteest tulenevalt on vallas head turismi arendamise võimalused. Tänu looduse mitmekesisusele on olemas head tingimused aktiivse puhkuse korraldamiseks. Tähtsamad loodusturismi külastusobjektid on Tuhala karstiala ja sellel asuv Nõiakaev ning Saula Siniallikad. Potentsiaalsed puhke- ja virgestusalad on Pirita jõe äärsed alad, Paunküla ja Tuhala maastikukaitsealad ning Mahtra, Tammiku ja Kämbla looduskaitsealad. Rekreatsiooni eesmärgil kasutatakse ka Kose ja Kose-Uuemõisa aleviku lähedusse jäävaid kaitsemetsi. Majutus-toitlustusvaldkonnas tegutsevaid ettevõtteid oli 2020.a 18, nendest 12 ettevõtte müügitulu oli üle 10 tuhande euro. Majanduslikus plaanis on valdkonna osatähtsus marginaalne – osakaal ettevõtete müügitulus moodustas 2,5%.

1.8 Finantsid

Kohaliku omavalitsuse majandusliku elujõulisuse aluseks on elanike arv, eriti maksumaksjate arv ja nende sissetulekute suurus. Maksumaksjate arvu dünaamika näitab, et 2018.a suurenes maksumaksjate hulk 7% võrra võrreldes 2017. a, edasi on kasv toimunud 1-2% võrra aastas. Tulumaksu laekumine kohaliku omavalitsuse eelarvesse on kasvanud 2018. ja 2019. a 11-12% võrra aastas, 2020 ja 2021. a 5-6% võrra aastas. Ühtlasi on suurenenud ka tulumaksu laekumine maksumaksja kohta, viie aasta lõikes 4-7% võrra aastas. Maksutulu osakaal valla eelarves on viimase viie aasta lõikes olnud vahemikus 54-57%. Sealhulgas füüsilise isiku tulumaksu osatähtsus maksutuludest on 96-97% juures, maamaks ca 3% juures.

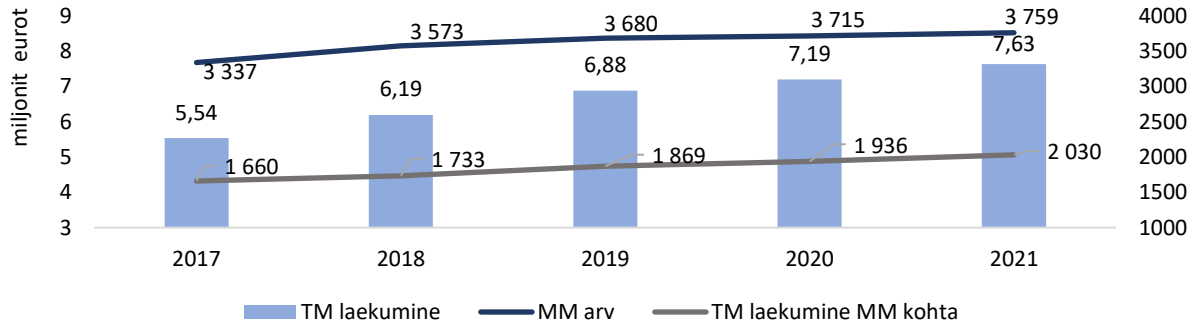

Joonis 21. Füüsilise isiku tulumaksu laekumise ja maksumaksjate arvu dünaamika 2017-2021.

Harjumaa kohalike omavalitsuste võrdluses jääb Kose valla positsioon tagumisse kolmandikku, Keilas, Tallinnas ja Raasiku vallas on laekumine maksumaksja kohta paarsada eurot kõrgem, „kuldse ringi“ omavalitsustega on vahe tuntavalt suurem.

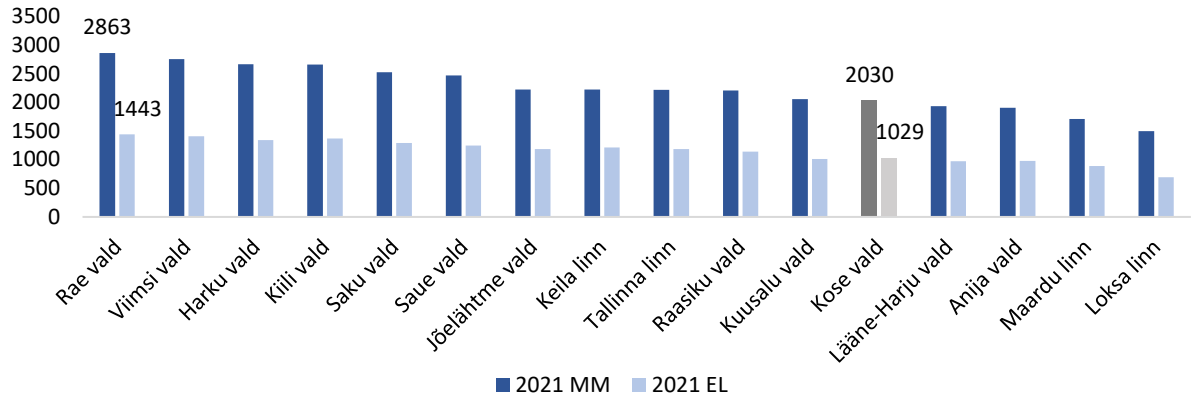

Joonis 22. Tulumaksu laekumise dünaamika maksumaksja ja elaniku kohta omavalitsuste lõikes

Ülalpeetavate määr 2021. a oli 61%, mis on viimase viie aastaga 5% võrra tõusnud (Eesti keskmine 58%). Demograafilise tööturusurve indeks oli 1,1, mis näitab, et järgmisel kümnendil siseneb tööturule rohkem inimesi, kui sealt välja langeb (Eesti keskmine 0,87, eeslinnastunud omavalitsustes 1,5-2). Palgatöötaja kuu keskmine brutotulu on Kose vallas perioodil 2017–2021 kasvanud 25% võrra. Vanusgrupis 25-49 on elanike brutotulu olnud aastate lõikes 9-10% võrra kõrgem. Võrreldes Harjumaa teiste omavalitsustega oli 2021. a kõrgeim brutotulu Rae vallas, Kose valla näitaja jäi tagumisse kolmandikku Eesti keskmise tasemele.

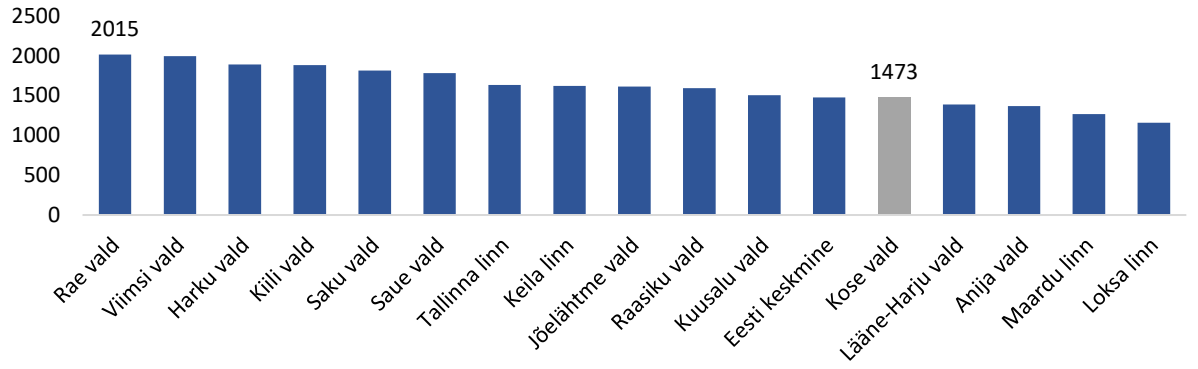

Joonis 23. Palgatöötaja kuu keskmine brutotulu eurodes.

Vaadates pikemat trendi eelarve kulude jagunemise osas saab tõdeda, et kümnekonna aasta jooksul on haridusvaldkonna kulud suurenenud 10% võrra, mis tuleneb väljakujunenud teenuste osutamise struktuurist ja lasteaiakohtade nõudluse suurenemisest eriti Kose ja Kose-Uuemõisa piirkonnas. Vastukaaluna on kultuuri-spordi valdkonnas kulude osakaal langenud 6% võrra, mis mõneti on seostatav allasutuste ümberkorraldamisega haldusreformijärgselt. Valitsemiskulud on veidi langenud haldusreformi eelse ajaga võrreldes. Sotsiaalvaldkond on veidi osatähtsust kasvatanud, nagu ka keskkonnakaitse, kuid siinjuures maksab omavalitsus kinni elanike ja organisatsioonide kohustuste mittetäitmisega kaasnevaid kulusid. Kommunaalmajanduse ja arendustegevuse kulude osakaal on selgelt langenud ja seda hariduse kasuks, mistõttu oluline alamvaldkond nagu teede korrashoid on tugevasti alarahastatud sh riiklikult.

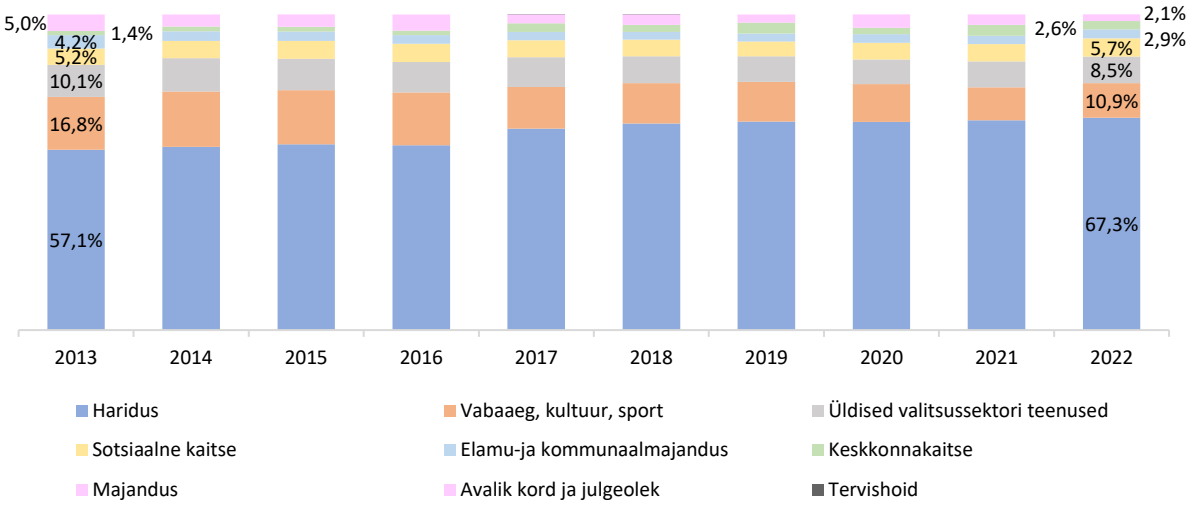

Joonis 24. Kose valla eelarve põhitegevuse kulude jagunemine 2013-2022* tegevusvaldkondade lõikes.
*2022. a on planeeritud kulud, ülejäänud aastad tekkinud kulude alusel.

Kose valla 2021. aasta eelarve tulem oli 188 tuhat eurot, varasematel aastatel on olnud see oluliselt suurem. Väljakutseks on põhitegevuse kulude suurenemine kasvava inflatsiooni taustal. Netovõlakoormus on 2021. a lõpu seisuga oli 34%,mis tähendab täiendavalt laenu saamise võimekust ca 6 miljonit eurot.

Tabel 10. Kose valla konsolideerimisgrupi olulisemad finantsnäitajad (tuhandetes eurodes)

	2021	2020	2019	2018	2017
Bilansi näitajad					
Varad aasta lõpus	*42 329*	*41 106*	*35 513*	*33 483*	*32 452*
Kohustised aasta lõpus	*9 188*	*8 155*	*5 183*	*4 782*	*4 680*
Netovara aasta lõpus	*33 141*	*32 951*	*30 330*	*28 701*	*27 772*
Tulemiaruande näitajad					
Tegevustulud	*16 960*	*17 665*	*15 388*	*13 667*	*11 854*
Tegevuskulud	*-16 690*	*-15 388*	*-14 346*	*-12 701*	*-10 949*
Finantskulud	*-82*	*-46*	*-41*	*-37*	*-36*
Aruandeaasta tulem	*188*	*2 231*	*1 001*	*929*	*869*
Muud näitajad					
Põhivarainvesteeringute maht	*4 426*	*3 289*	*2 921*	*1 570*	*2 245*
Likviidsus (kordades)*	*1,2*	*1,6*	*1,3*	*1,5*	*1,1*
*Lühiajaline maksevõime ** (kordades)*	*1,2*	*1,6*	*1,4*	*1,5*	*1,1*
Kohustuste osakaal varadest (%)	*21,7*	*19,8*	*14,6*	*14,3*	*14,4*
Laenukohustuste osakaal varadest	*17,6*	*14,5*	*10,4*	*10,5*	*10,1*
Piirmäärade täitmine konsolideeritud näitajate alusel					
*Põhitegevuse tulem****	*1 087*	*1 837*	*1 322*	*1 704*	*887*
*Netovõlakoormus*****	*5 516*	*2 898*	*1 967*	*1 791*	*2 630*
Netovõlakoormus, % põhitegevuse tuludest	*36,2*	*19,3*	*14,1*	*13,8*	*25,5*
Piirmäärade täitmine konsolideerimata näitajate alusel					
*Põhitegevuse tulem****	*808*	*1 530*	*1 302*	*1 448*	*710*
*Netovõlakoormus*****	*4 787*	*2 171*	*1 936*	*1 599*	*2 168*
Netovõlakoormus, % põhitegevuse tuludest	*34,1*	*15,5*	*14,1*	*13,5*	*23,3*

* Likviidsus – likviidsed varad (käibevara-varud) / lühiajalised kohustised.
** Lühiajaline maksevõime – käibevara/lühiajalised kohustised.
*** Põhitegevuse tulem – põhitegevuse tulude ja kulude vahe, täpsem arvestusmetoodika on kehtestatud vastavalt KOFS § 32 lõikele 4 rahandusministri määrusega; piirmäär on vastavalt KOFS § 33 null või positiivne (st ei tohi olla negatiivne).
**** Netovõlakoormus – KOFS § 34 alusel arvestatud kohustuste ning KOFS § 36 alusel arvestatud likviidsete varade vahe, täpsem arvestusmetoodika on kehtestatud vastavalt KOFS § 32 lõikele 4 rahandusministri määrusega; piirmäär 80% põhitegevuse tuludest.